

Семченко Ольга Владиславівна, к. політ. н. (Київ)

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА НА НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Головною і небезпечною загрозою політичній стабільності України на цей час є російська агресія під керівництвом В. Путіна, у результаті якої був захоплений український Крим та окупована значна частина Донбасу. Росія робить усе для дестабілізації внутрішньополітичної ситуації, порушення територіальної цілісності України, зміни конституційного устрою, забезпечення зовнішнього впливу на процес прийняття державних рішень. Плани щодо дестабілізації України не приховуються керівництвом Росії.

Росія прагне окупувати не лише території України, а й інформаційний простір. Невипадково Президент України, вітаючи журналістів із професійним святом, відзначив, що гібридна війна проти України має значну інформаційну складову. «Саме на ЗМІ і свободу слова, якою ви живете, покладається демократичне суспільство. Ви дійсні захисники Батьківщини, тому що гібридна війна проти України має більшу інформаційну складову. Вашими очима Україна і світ дивляться на події в українському Донбасі», - відзначив Петро Порошенко [3].

В умовах російської агресії особливо чітко виявилось, що Україна має потребу в інформаційних механізмах, здатних захистити її інформаційні ресурси, протидіяти ворожому зовнішньому впливу на громадську думку українців. Невипадково багато експертів вважає, що однією із причин подій на Донбасі стала інформаційна відсутність України в інформаційному просторі своєї східної частини. Маніпуляції масовою свідомістю жителів Донбасу з боку російських ЗМІ призвели до ворожого відношення жителів цього регіону до центральної української влади.

Ще на початку ХХ ст. багато відомих політологів, серед яких Г. Лассуел, У. Ліппман, Е. Бернейз й ін. звернули увагу на те, що з метою досягнення "штучного консенсусу" необхідні створення й застосування спеціальних засобів. Мова йде про якийсь механізм, за допомогою якого можна буде управляти населенням, у складі якого люди з різноманітними поглядами, але мають виборче право. У. Ліппман вважав, що між «приватною особою і складним середовищем, у якому він існує» (ми розуміємо, що мова йде про відносини між громадянином і суспільством /державою/) повинен бути якийсь посередник-експерт. Ю. Хабермас, навпаки, відзначав, що в той момент, коли управління суспільством за допомогою інформації набуває систематичний характер, можна говорити про початок занепаду публічної сфери. Відповідно до нормативної теорії пропаганда і агітація перешкоджають раціональному обговоренню й прийняттю розумних рішень [7, с. 258]. Однак реальність така, що без цих комунікативних технологій політичний процес сьогодні неможливий. Сучасні дослідники, зокрема, У. Тумбер, відзначають, що «управління за допомогою інформації... необхідно для того, щоб забезпечити погоджену роботу сучасного уряду. Маніпулюючи громадською думкою й

здійснюючи соціальний контроль, держава цілком покладається при цьому на комунікацію й інформацію» [7, с. 258]. Відомий теоретик інформаційного суспільства Ф. Уебстер, коментуючи підходи мислителів початку ХХ ст., шукає їм виправдання в тому, що вони не вважали суспільство здатним діяти розумно без допомоги «фахівців із установа істини». Однак чи відтворює це реальну оцінку громадської думки? Сьогодні ми бачимо в кожній телевізійній політичній програмі, шоу безліч експертів, які намагаються розповісти про те, що думає той або інший політичний діяч і що він збирається робити. Насправді суспільство дійсно має потребу в цьому, оскільки не кожна людина здатна розібратися в складних перипетіях сучасної політики. Зрозуміло, що має місце агресивне маніпулювання ефективність якого буде визначатися тим, наскільки суспільство згодне із цим і готове протистояти.

На думку експертів громадської організації «Телекритика», щоб гідно протистояти російській інформаційній агресії, необхідно сконцентрувати функції управління інформаційною політикою в одному центрі прийняття рішень. Ситуація, у якій ці функції були хаотично розподілені між СБУ, РНБО, Держтелерадіо, Міністерством культури та іншими державними структурами, привела до диверсифікованості управління інформаційними процесами в країні. Останнім часом до них приєдналося Міністерство інформаційної політики. Україні ж необхідний єдиний центр, що буде аналізувати запити інформаційного простору, відслідковувати діяльність супротивника в інформаційному процесі, робити прогнози наслідків на майбутнє й виробляти принципи протидії інформаційній війні. Також експерти відзначають відсутність комунікації з українською армією: «На жаль, армійські структури не працюють. Відсутні цілісні комунікації з боку держави – вона не намагається пояснити свою політику у відношенні Донбасу й Криму для жителів Донбасу й Криму. В умовах вакууму цей простір заповнюється пропагандою з Росії».

Державна інформаційна політика повинна бути спрямована на повернення жителів Донбасу в інформаційний простір України. Щоб вони дивилися українські канали, читали українські газети й Інтернет і довіряли їм. Як справедливо вважають експерти, «їм не довіряють тому, що це наслідки пропаганди, по-перше, і в другу чергу, тому що українські ЗМІ допускали перекручування реальності. Тому необхідно бути максимально близькими до реальності й не брехати, тому що люди на окупованих територіях дуже чутливі до неправди. На жаль, наші ЗМІ говорять багато про Донбас і про Крим, але мало говорять для Донбасу й для Криму» [6].

Л. Кравчук одним з факторів політичної стабільності країни в умовах військового конфлікту на Донбасі вважає налагодження зворотного зв'язку між владою й народом: «Якщо народ не буде розуміти владу, а влада не буде відповідати на запити народу, то говорити про об'єднання дуже складно» [2].

Оцінюючи діяльність українських ЗМІ, доводиться визнати, що вона неоднозначна. Структура інформаційного простору України включає різноспрямовані потоки інформації – проурядові й опозиційні. З погляду демократичних процесів інформаційний плюралізм є позитивним, тому що

кожен громадянин має можливість одержувати інформацію із численних різноманітних джерел. Щодо змісту інформаційних потоків, то їх творці не соромляться ані в засобах, ані в методах, що призводить до нестабільності. Оскільки поширення, наприклад, свідомо помилкової інформації, що порушує закони, моральні й етичні норми навряд чи може сприяти політичній стабільності.

Так, на думку професора Донецького національного університету О. Стяжкіної, «саме українські ЗМІ створили "картинку" того, що нібито більшість населення Донбасу є прихильниками "ДНР". Референдум про встановлення ДНР зробили ЗМІ, а не жителі», - відзначила вона. Кадри із чергами на псевдореферендумі професор назвала «штучним перетворенням мовчазної більшості Донбасу у прихильників ДНР». «В 9 ранку перед ділянками дійсно утворилася черга, і це показали по українському телебаченню. Але вже до 12:00 там було по парі осіб на ділянці», – констатує О.Стяжкіна При цьому вона підкреслила, що місцеві активісти просили українські ЗМІ показати ділянки вдень, але у відповідь почули, що вибори вже відзняли [4].

Отже, питання про корисність телебачення в стабілізації політичної системи є риторичним. І на питання, про те, чи є сьогодні українські ЗМІ суб'єктом інформаційного забезпечення політичної стабільності, змушені відповісти негативно, оскільки не поділяємо оптимістичну думку про те, що ЗМІ є гарантом політичної й соціальної стабільності. Таку думку висловлює, наприклад, український дослідник В. Головій: «Засоби масової інформації як гаранті політичної й соціальної стабільності в суспільстві, як канали вираження суспільних настроїв і найголовніше – як активні чинники формування громадської думки з усіх найбільш злободенних питань, оскільки розбудова демократичної правової держави та громадянського суспільства неможлива без вільного виявлення поглядів і переконань, права на свободу думки й слова, а також без діяльності розгалуженої сфери незалежних засобів масової інформації – складової національного інформаційного простору» [1, с. 7-8]. На наш погляд, ближче до істини думка тих дослідників, які вважають, що засоби масової інформації «пропонують суспільству готові ціннісно-значеннєві й поведінкові моделі, які можуть не тільки консолідувати суспільство, досить ефективно знімати соціальну напругу, але й підривати позитивну консолідацію й психологічну стійкість соціуму шляхом створення й просування в маси негативних ціннісних образів» [8, с. 63]. Здається, що в діяльності сучасних ЗМІ доведення до суспільства об'єктивної інформації вже не є головним завданням. А на перший план виходить медіа-супровід інтересів, ідеологічних цінностей конкретних політичних сил, що конкурують між собою. Це означає, що одним з інтересів політичних сил, що супроводжуються ЗМІ, може стати провокування конфліктів, дестабілізації.

Таким чином, ЗМІ багатолікі. Величезні їх інформаційні й пропагандистські можливості, які вони можуть використовувати як у процесі стабілізації, так і дестабілізації, як в інтересах демократії, так і проти неї. Так,

Н. Рахно пише про те, що ЗМІ «створюють загрозу суверенітету, політичному режиму, а з іншого боку – сприяють розгортанню демократичних політичних практик» [5, с. 14]. Якщо автор має на увазі авторитарний політичний режим, то все логічно. Якщо ж ні, то мова йде про різні варіанти політичної практики. Дійсно, ЗМІ можуть створювати реальну небезпеку для існуючого політичного режиму. Якщо режим демократичний, то діяльність ЗМІ можна оцінювати як антидемократичну, спрямовану на підрив демократії. Якщо це авторитарний режим, то можна говорити про роль ЗМІ в розвитку демократії.

Українські ЗМІ могли б завоювати репутацію гаранта політичної стабільності, якби їх політика була б спрямована на забезпечення ефективного діалогу влади й громадянського суспільства, заклик багатонаціонального суспільства до толерантності й об'єднання в ім'я процвітання кожного окремого громадянина й всієї України.

Державна інформаційна політика повинна бути орієнтована на головний національний інтерес України – збереження й зміцнення політичної стабільності. У демократичному суспільстві це означає, що держава перебуває на стражі конституційних прав і свобод громадян у сфері одержання інформації, сприяє розвитку сучасних інфокомунікацій і забезпечує захист державних інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу.

Основними принципами реалізації державної інформаційної політики на непідконтрольних територіях України повинні стати:

- удосконалення законодавчої бази, що закріплює принципи інформаційної політики на непідконтрольних територіях України;
- активізація інформаційної діяльності на цих територіях України;
- створення відкритих державних ресурсів, доступ до яких зможе мати кожен громадянин. Ускладнений доступ громадян до інформації, маніпулювання нею веде до росту недовіри до влади;
- пошук креативних інформаційних способів, засобів і методів впливу органів державної влади на громадську думку жителів Донбасу.

У той же час Україна, що обрала демократичний європейський шлях розвитку, повинна притримуватись демократичних цінностей і норм та уникати невиправданих заборон на інформацію для своїх громадян. Це дуже важливо для іміджу України як усередині країни, так і за кордоном.

Список використаної літератури

1. Головій В.М. Механізми взаємодії влади та ЗМІ в контексті становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис... канд. політ. н. : спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Віктор Михайлович Головій. – Запоріжжя, 2009. – 23 с.

2. Кравчук: Украинское государство разваливается [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://telegraf.com.ua/ukraina/politika/1693254-kravchuk-ukrainskoe-gosudarstvo-razvalivaetsya.html>.

3. Порошенко поздравил журналистов с праздником и напомнил о гибридной войне [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/06/6/7070425/view_print/.

4. Профессор из Донецка: молчаливое большинство Донбасса в сторонников «ДНР» превратили украинские СМИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obozrevatel.com/politics/82907>.

5. Рахно Н.В. Средства массовой информации и коммуникации в контексте информационной безопасности современной России: автореф. дис... к. полит. н.: спец. 23.00.02 – Политические институты, процессы и технологии (политические науки) / Наталья Вадимовна Рахно. – Пятигорск, 2011. – 28 с.

6. Украинские СМИ мало говорят для Донбасса и Крыма, - эксперт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://novosti.dn.ua/details/249102/>.

7. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Ф. Уэбстер. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

8. Ховалыг Д.В. Коммуникативная природа ценностей и их трансформация в медийном пространстве / Д.В. Ховалыг // Полис. – 2008. – № 1. – С. 61-66.

*Слободян Олександр Трохимович, к. іст. н., доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВА І РЕГІОНАЛЬНА
СВІДОМІСТЬ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

1. Конституційне регулювання індивідуальних та особистісних прав пов'язане з соціокультурними характеристиками прав, що регулюють життя спільнот і груп. Групи – загальне поняття. Спільноти й колективи – особливі поняття. Міжнародні конференції 1980-1990 років дефініюють суттєву різницю зазначених груп. Для аналізу історико-культурних засад регіонального розвитку України спільноти (традиції) і колективи (бізнес-плани) мають бути проаналізовані на рівні норм права.

2. Насамперед з'ясуємо епістемологічний контекст *sui generis* у звичаєвому праві різних регіонів України, національні правові особливості різних європейських культур в Україні. Збіг характеристик етосу, світогляду та етосу-ідеї в особі свідчить про можливість зближення між собою історичних релігійно-правових типів соціальної свідомості, незалежно від їхніх внутрішніх протиріч.

3. У регіонах з високою громадянською свідомістю дослідники відзначають розгалужену мережу місцевих об'єднань, активну участь у громадських справах, егалітарну політику влади, взаємодовіру та законослухняність. В Україні Галичина й Буковина мають відповідну свідомість «знизу», індивідуалістичну за характером. У решті регіонів – у тому числі й у центральному та в столиці – після кожних місцевих політичних